

Rachel Cusk

SEQÜELA

Traducció Carme Geronès

**SOBRE EL MATRIMONI
I LA SEPARACIÓ**

Editorial

**LES
HORES**

Rachel Cusk
SEQÜELA

Traducció de Carme Geronès

Editorial **LES HORES**

Títol original: *Aftermath*
Autor: Rachel Cusk

Primera edició: juny 2020

AFTERMATH
Copyright © 2012, Rachel Cusk
All rights reserved

© de la traducció: Carme Geronès
© de l'edició: Editorial Les Hores S.L.

www.editorialleshores.com
hola@editorialleshores.com

Correcció: Maite Puig, Manuel Gómez Poyato i David Sempere
Maquetació: Dan Monells
Disseny de col·lecció i coberta: Natural www.designisnatural.com
© de les fotos de la coberta: iStockPhotos

Impressió: Estugraf Impresores S.L. (Madrid)

Dipòsit legal: B 7664 2020
ISBN: 978-84-121686-1-7

El fragment de la pàgina 13 pertany al llibre d'Èsquil *Tragèdies, vol. III: L'Orestea*, en traducció de Carles Riba. La seva reproducció ha estat autoritzada per la Fundació Bernat Metge.

Les Hores forma part de l'Associació d'Editorials Independents

Tots els drets reservats.

Queda prohibida la reproducció total o parcial d'aquest llibre mitjançant qualsevol mitjà o procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant el lloguer o préstec públics, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright.

SEQÜELA

Índex

Seqüela	13
Extracció	39
Parelles	52
Finestres en penombra	69
Tu no en vols?	83
El tall de la navalla	100
XYZ	116
Trens	128
Agraïments	149

Zeus que ha obert als moridors els camins per a ésser savi,
que ha establert com a llei «pel sofriment la comprensió».
Quan en el son, davant del cor, traspua un dolor que retreu el
mal antic, en ells, a malgrat d'ells, penetra la saviesa: un favor
violent, jo crec, dels déus asseguts a l'august cadafal!

Èsquil, *L'Orestea*.¹

¹ Traducció de Carles Riba. Èsquil *Tragèdies*, vol. III: *L'Orestea, Agamèmnon*,
Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1934, pàgina 21.

Seqüela

EL MEU MARIT I JO ens hem separat fa poc, i en unes quantes setmanes la vida que havíem edificat s'ha desintegrat, com un trencaclosques que hagués quedat reduït a una pila de peces escantellades.

De vegades passa que, un cop ajuntades les peces, no hi ha manera de distingir les parts que formen el trencaclosques; entre els qui en fabriquen, hi ha algun geni que se sent cofoi d'haver-ho aconseguit, però en general no costa gaire de distingir. La llum en destaca les ranures: la imatge només es veu uniforme de lluny. A la meva filla petita li agrada fer trencaclosques. A la gran, no: s'estima més construir castells de cartes, al voltant dels quals tothom ha d'estar-se quiet i en silenci. Jo veig aquestes activitats com intents diferents d'exercir un control, encara que també em sorprèn comprovar que són la prova que no hi ha una sola manera de ser pacient i que la intolerància pot adoptar formes molt diverses. Les meves filles es prenen un xic massa a la valenta aquestes variacions del temperament. A cadascuna li molesta la tendència oposada de l'altra: gosaria dir que l'una i l'altra se segueixen les activitats com a excusa per discutir-se. Al capdavant, una disputa és una urgència de definició d'un mateix. Alguna vegada m'he preguntat si no es tracta d'una de les trames de la vida familiar moderna, la implacable alegria, l'optimisme

sense fonament, la confiança, no en Déu ni en l'economia, sinó en el principi de l'amor, la incapacitat de reconèixer la necessitat humana de fer la guerra i de prendre-hi precaucions en contra.

«La nova realitat» és una frase que es va anar repetint aquelles primeres setmanes: la gent la feia servir per descriure la meva situació, com si pogués representar alguna mena de progrés. I en canvi era una regressió: la vida feia marxa enrere. Tot d'una ja no avançàvem, retrocedíem, cap al caos, cap a la història i la prehistòria, tornàvem al principi de les coses, i després, a un temps més remot, al temps d'abans del principi d'aquelles coses. Un plat cau a terra: la nova realitat és que s'ha trencat. Em vaig haver d'acostumar a la nova realitat. Les meves filles es van haver d'acostumar a la nova realitat. Ara bé, la nova realitat, tal com la veia jo, era una cosa trencada. Havia estat creada i durant anys havia exercit la seva funció, i, feta miques —si no se'n podien pas enganxar els trossos—, ja no servia per a res.

El meu marit opinava que l'havia tractat d'una manera monstruosa. Una opinió inamovible: tot el seu món en depenia. Era la seva història, i jo, en aquells darrers temps, no suportava les històries. Si algú m'hagués preguntat quina catàstrofe havia caigut damunt de la meva vida, hauria contestat si volien una història o la veritat. Podia haver dit, a tall d'explicació, que s'havia trencat una promesa d'obediència important. Podia explicar que quan la novel·la que escric va a mal borràs, es desbarata, s'atura i no vol tirar endavant de cap manera, he de tornar enrere i buscar-ne els errors en la construcció. En general, el problema ve de la relació entre la història i la veritat. La història ha de respectar la realitat, l'ha de representar, de la mateixa manera que els vestits representen el cos. Com més s'apropa al cos el tall, més agradable és

l'efecte. Nua, la veritat pot resultat desprotegida, maldestra, desagradable. Excessivament coberta es converteix en una mentida. Per a mi, les dificultats de la vida neixen de l'intent de reconciliar les dues facetes, igual que el fill d'un divorci mira de reconciliar els seus pares. Ho fan les meves pròpies filles, fent lliscar la mà del meu marit en la meva quan som tots junts. Pretenen que la història torni a ser veritable, o fer que la veritat sigui falsa. A mi ja m'està bé d'agafar la mà del meu marit, però a ell no li agrada. La forma no és la correcta, i en les històries, la forma és important. Tot el que no tenia forma en la nostra vida conjunta ara és meu. Per això no em preocupa, no em molesta, agafar-li la mà.

Va arribar un moment que el temps va deixar d'anar enrere. De tota manera, havíem retrocedit un bon tros. En aquelles setmanes, vam desfer tot el que ens havia portat al moment de la separació; vam desfer la mateixa història. No quedava res per desmantellar, fora de les criatures, i això hauria exigint la intervenció de la ciència: ens havíem remuntat a una mena de Gran Bretanya del segle VII, anterior al naixement de la nació. En aquella època, Anglaterra era un país compartimentat: recordo que a l'escola mirava el mapa de l'Heptarquia de l'alta edat mitjana i sentia una mena de consternació en veure aquella difusió, la manca de poder centralitzat, de rei, de capital, d'institució. Només hi havia regions amb uns noms —Mèrcia, Wessex— que sonaven efeminats, amb unes baralles perpètuas, unes insignificants i treballoses derrotes i victòries que semblaven òrfenes de força motriu, unificadora, que si m'hagués aturat a pensar-hi, hauria descrit com a masculina.

La nostra professora d'història, la senyora Lewis, era una dona alta i grossa, però airosa, una ballarina-elefant en qui els principis de volum i feminitat lliuraven una guerra que s'anava intensificant. La seva especialitat era la de l'alta

edat mitjana: havia estudiat a Oxford i havia anat a parar a una aula de la nostra mediocre escola catòlica femenina, anava sempre faixada amb diferents vestits jaqueta beix, amb sabates de taló de conjunt, des d'on semblava que un dia aquella potent silueta rosada podia sortir d'una manera espaterrant com una estàtua de sota d'uns llençols polsinosos. Una altra cosa que sabíem d'ella, pel cognom, era que estava casada, però no teníem ni idea de com lligaven entre si els diferents aspectes que formaven la senyora Lewis. Era una gran admiradora d'Offa de Mèrcia, en qui despunta el primer impuls d'ambició masculina en forma de la seva visió d'una Anglaterra unificada i de l'esplèndid fossat que va fer construir, del qual el mur d'Offa continua testimoniant que la divisió també és un aspecte de la unificació, que un es pot definir a un mateix especificant el que no és. En efecte, els historiadors no s'han posat mai d'acord sobre si el mur tenia com a objectiu fer retrocedir els gal·lesos o simplement establir la frontera. Quant al poder d'Offa, la senyora Lewis no prenia partit: va indicar el camí cap a la civilització, sens dubte, però el preu va ser la pèrdua de la diversitat, de la discreta prosperitat del lloc on ni s'edifica res ni s'estableix cap objectiu. Ella es delectava amb els rudiments del món saxó, on encara no s'havia reconfigurat el concepte de poder; en certa manera, l'edat mitjana era una versió de «la nova realitat», les peces trencades del plat més gran mai vist, l'Imperi romà. Alguns en van dir tenebres, de la seqüela o el redall d'aquesta unitat megalòmana que ho havia conquerit tot, però la senyora Lewis, no. A ella li agradaven, li agradaven molt aquells erms sense amo, li agradaven els monestirs que adobaven la creativitat en el silenci, li agradaven els místics i els visionaris, els escrits religiosos antics, li agradaven les dones que agafaven volada en aquells segles embrionaris, in-

formes, li agradava la base —personal— mitjançant la qual s'havien de resoldre les qüestions de justícia i de creences en absència de la gran civilització administrativa.

El punt clau era que aquestes tenebres —poseu-los el nom que vulgueu—, aquestes tenebres i aquesta desorganització no eren simple desorganització, no eren absència i prou. Eren redall o seqüela, i preludi. L'etimologia del terme *redall*, *aftermath* en anglès, ens indica «segona dallada» del fenc. Civilització, ordre, sentit, creença: uns cims on el sol no arribava, que s'havien d'escalar amb pas ferm. Es bastien i s'ensorraven, es tornaven a bastir i queien de nou, o els arrasaven. Les tenebres, la desorganització que en sobrevenia, tenien la seva pròpia existència, la seva pròpia integritat; estaven compromeses amb la civilització, igual com el son està compromès amb l'activitat. A la vida compartimentada hi ha l'opció de la unitat, de la mateixa manera que a la unitat hi ha la perspectiva de l'atomització. Valia més, segons la senyora Lewis, viure la compartimentació, la desorganització, i sentir els foscos estímuls de la creativitat que no pas mantenir-se en una unitat civilitzada, consumida per l'impuls destructor.

Als matins porto les nenes a l'escola i les vaig a recollir a mitja tarda. Els endreço l'habitació, faig rentadores i cuino. Ens passem les vetllades quasi sempre soles; les ajudo a fer els deures, els faig el sopar i les porto al llit. Uns dies concrets van a cal seu pare i llavors la casa queda buida. Al principi em costaven de passar aquests intervals. Ara trobo que tenen una certa neutralitat, fermesa però també buidor, un punt d'acusació tot i la manca de contingut. És com si aquestes hores solitàries, en què per primera vegada en molts anys no s'espera ni s'exigeix res de mi, fossin el meu botí de guerra, el que he rebut a canvi de tot el conflicte. Les vaig vivint d'una

en una. Me les empasso com el menjar d'hospital. Així em mantinc viva.

Et tens per feminista, em deia el meu marit, indignat, aquelles setmanes amargues, brutals, de després de la separació. Es pensava que ell havia assumit el paper de la dona en el nostre matrimoni i hauries dit que esperava que el defensés contra mi mateixa, l'opressor masculí. Trobava que era de dones això d'anar a comprar, cuinar i recollir les criatures a l'escola. Jo, en canvi, en aquestes tasques era quan em sentia més asexualada. La meva mare mai no m'havia semblat atractiva en l'exercici dels deures maternals: li amenaçaven la feminitat en comptes de donar-li més relleu. En aquella època vivíem en un poble de la plana de Suffolk; em semblava que es passava quasi tot el dia al telèfon. El so d'aquella veu que parlava sola, em semblava a mi, era hipnotitzador. Les frases semblava que seguissin un guió, les rialles per a mi eren lleugerament artificials. Sospitava que hi posava una veu especial, com la d'una actriu. Qui era aquella dona del telèfon? Jo només la coneixia de dins estant; en compartia el punt de vista, semblava que visqués encerclada en el seu avorriment, en el seu plaer o en la seva irritació. Jo vivia, cega, en el seu personatge. Com podia saber què era la meva mare? Com la podia veure? L'atenció d'ella cap a mi era com l'esguard d'una mena d'ull interior que no em mirava mai de dret en dret i que extreia els coneixements de la coneixença íntima de mi mateixa.

Jo de petita només era capaç de veure-la amb objectivitat davant d'altra gent. Alguna vegada venia una seva amiga a dinar i llavors, tot d'una, apareixia el rostre de la meva mare. De sobte, la veia, la podia comparar amb l'altra dona i trobar-la millor o pitjor, apreciada, envejada o provocada, podia detectar els costums particulars i l'entorn d'ella, diferents

dels d'aquella altra dona. En moments així, la seva imatge, el meu estatge, em resultava inaccessible, tot fosc com una casa buida. Si trucava a la porta, me'n feien fora de manera brusca, de vegades aspra. Aquell seu cos, normalment tan generós, tan omnipresent sense consciència de ser-ho, era com si l'haguessin embalat i arraconat. I ella també quedava tancada a fora, alleujada una estona del fet d'haver de ser ella mateixa. Llavors interpretava un paper; no era res més que història, ben explicada o mal explicada.

La major part d'amigues seves també eren mares, dones amb una geografia que jo reconeixia, la sensació d'un enigma que se situava al voltant de les màscares de maquillatge que duïen, al voltant de la xerrameca, com el camp que s'estén ciutat enllà. No t'hi podies ficar mai, en aquell camp, però sabies que hi era. Tenia una amiga, la Sally, diferent de les altres. En aquella època no entenia per què, però ara sí: la Sally no tenia fills. Era una dona refeta, aguda, però tenia la cara trista. Podies recórrer la tristesa d'aquella boca, d'aquells ulls: no amagaven res. Va venir un dia que la meva mare havia fet un pastís de xocolata, del qual li va voler donar la recepta. Si el faig jo, va dir la Sally, el liquido amb quatre queixalades. No havia sentit a dir mai que una dona es mengés tot un pastís amb quatre queixalades. Em va semblar una proesa com la d'aixecar pesos. Això sí, vaig veure que a la meva mare no li havia agradat el comentari. D'una manera tèrbola, la Sally havia ensenyat les cartes. Sense saber-ho, havia obert una escletxa a l'alta muralla de la feminitat i m'havia permès un curiós cop d'ull al que hi havia a l'altra banda.

Hi ha determinats moments a la vida que no es poden pre-veure: la guerra, per exemple. El soldat que va a la guerra per primera vegada no sap com es comportarà quan es trobi

al davant de l'enemic armat. No coneix aquesta part d'ell mateix. És un assassí o un covard? Quan s'hi hagi d'encarar, reaccionarà, però d'entrada no sap quina reacció tindrà.

El meu marit va dir que volia la meitat de tot, incloent-hi les criatures. No, li vaig respondre. Com vols dir que no?, va fer ell. Parlàvem per telèfon. Vaig mirar el jardí per la finestra, un rectangle enmig d'altres rectangles urbans, amb els gats que ronden pels límits. D'un temps ençà, el nostre s'ha embrossat. Els parterres s'han omplert d'herbei. La gespa ha crescut molt, com cabells que han crescut massa. Però per més abandonat que estigui, la quadrícula es manté: la resta de rectangles guarden perfectament la forma.

No pots partir pel mig les persones, li vaig dir.

Haurien d'estar amb mi la meitat del temps, va fer ell.

Són les meves filles, li vaig respondre. Són meves.

A la tragèdia grega, es denigren els papers biològics humans quan es busca el canvi, que és la mort, la mort que és això, el canvi. La mare venjativa, el pare egoista, la família perversa, el fill assassí: aquestes són les maleïdes vies que porten a la democràcia, a la justícia. Les filles són meves: en una altra època hauria criticat molt aquest sentiment, però hi ha determinats moments de la vida que no es poden preveure. D'on havia sortit aquella heretgia? Si formava part de mi mateixa, on havia viscut tots aquests anys en aquesta nostra llar igualitària? On s'havia amagat? A la meua mare, li agradava de parlar dels primers catòlics anglesos que s'havien vist obligats a viure i a practicar el culte en secret, a dormir en armaris o a sota de l'empostissat. Li semblava fora mida que s'hagués d'amagar la fe vertadera. Era, en realitat, una veritat perseguida, i el nostre sistema de vida era una heretgia?

Ho vaig repetir: no me'n sabia estar. Vaig dir a la meua amiga Eleanor que les criatures eren meves. L'Eleanor treba-

lla, sovint es passa setmanes fora; quan no és a casa seva, el seu marit s'encarrega de tot: porta les criatures al llit, les deixa en mans de la mainadera al matí. L'Eleanor va arrugar els llavis i va moure un xic el cap en senyal de desaprovació. Els fills són tant del pare com de la mare, va respondre. Vaig dir a la meva amiga Anna, que no treballa i té quatre criatures, que els meus fills eren meus. El marit de l'Anna treballa moltes hores. Ella puja els fills pràcticament sola, igual com faig jo ara. Sí, em va dir, les criatures són teves. Només et necessiten a tu. Haurien de ser la teva màxima prioritat.

La història carnal que he tingut amb les meves filles s'ha desenvolupat en una mena de relegació. Se m'ha negat com a mare? La llarga peregrinació de l'embaràs, amb les seves meravelles i humiliacions, l'apoteosi del part, l'expulsió i la reconstrucció lenta de fins a l'últim racó del meu món íntim que va comportar la maternitat: tot el que mai s'ha esmentat, el que s'ha oblidat a posta o despreocupadament amb el pas del temps, l'època de tenebres en què ara intueixo que havia estat creada la civilització de la nostra família. I en certa manera jo havia estat còmplice d'aquest pacte de silenci: havia estat una condició del tractat que em podia oferir la igualtat, que no invoqués el primitivisme de la mare, la seva superioritat innata, aquest vodú davant del qual s'esfondra el mecanisme de la igualtat de drets. La meva pròpia mare es va posar a plorar mentre sopàvem, acusant-nos amb males maneres de no haver-li agraït mai que ens hagués portat al món. I més tard, nosaltres, adolescents cruels i complicades, en vam fer broma. Ens va fer sentir incòmodes, amb tota la raó: ens havia culpats injustament. No havia d'haver estat el meu pare qui havia d'haver d'agraït el fet d'haver donat forma, substància i continuació a la seva persona? I en comptes d'això, la contribució i la tasca d'ell anaven en paral·lel a les d'ella: era la

meva mare la que li havia d'estar agraïda, almenys això semblava. Ell es va passar anys anant-se'n a l'oficina i tornant-ne, puntual com un rellotge, i el que per a ell era legitimitat, per a ella, il·legitimitat. La racionalitat del comportament del meu pare era el que la feia irracional a ella, ja que la feminitat de la meva mare era tot imposició i causa, tot malbaratament, una mena de problema que se solucionava amb la feina del meu pare. Com podia esperar gratitud per una cosa que ningú considerava un do? A través d'ella, tots afavoríem la causa de la vida: ella era l'estricta representant de la nostra mestra, la natura. La meva mare donava, igual com dona la natura, si bé nosaltres no podíem pas sobreviure amb la simple gratitud. Havíem de domesticar, de cultivar els seus dons; i cada cop se'ns n'atribuïa més el mèrit dels resultats. Fèiem conxorxa amb la civilització.

El meu pare, igual que Déu, s'expressava en l'absència: potser era més fàcil d'agrair les coses a algú que no hi era. Ell també semblava que obeís la crida de la civilització, que la reconegués quan aquesta parlava. Com a sers racionals, nosaltres ens havíem aliat amb ell, contra el paganisme de la meva mare, contra els seus cicles emocionals, aquella mirada sempre clavada en el que ja estava fet i passat o bé en el buit tranquil·litzador del que encara no havia arribat. Eren unes característiques que semblava que no tinguessin origen: ni corresponien a la maternitat ni a ella mateixa, sinó més aviat a algun fet etern que venia de la conjunció de l'una i l'altra. Jo sabia, no cal dir-ho, que, en una altra època, ella havia tingut la seva pròpia realitat, que havia viscut com si fos en temps real. A la fotografia del casament que hi havia al relleix de la xemeneia, cridava l'atenció de tan prima. La veies allí, tota de blanc, la víctima del sacrifici: una bellesa compacta com una llavor, amb cintura de vespa, somrient. La clau de

tot plegat, la genialitat, semblava que vingués del poc que hi havia d'ella. El nostre futur en evolució estava codificat en les delicades línies gravades a la seva bellesa. I aquella bellesa jove havia desaparegut, s'havia consumit del tot, com el petroli que es xucla de la terra per cremar-lo. El món cada cop està més agitat, més desorganitzat, cada dia malbarata més petroli. Quan mirava aquella fotografia, de vegades pensava que la meva família era el producte botit de la bellesa de la meva mare.

Però per a mi, en el decurs de l'existència, la idea de la bellesa d'una dona va passar a ser teòrica, com la idea de pertinença que pot tenir un immigrant. I en la transició generacional entre la meva mare i jo es va ben produir una migració. Tot i que la meva mare fos el meu lloc de naixement, la nacionalitat que vaig adoptar va ser la del meu pare. Ella havia volgut el matrimoni i la maternitat, que la desitgés i la posseís un home de manera que la pogués legitimar. Jo vaig ser el fruit d'aquestes aspiracions, encara que, en certa manera, en el decurs de l'evolució entre ella i jo, em va tocar a mi de legitimar-me jo mateixa. De fet, les aspiracions del meu pare —reeixir, tenir èxit, fer diners— tampoc no m'acabaven de convèncer; eren com un vestit fet per a algú altre, però era l'únic que tenia. Me'l vaig posar, doncs, m'hi vaig sentir una mica incòmoda, en certa manera asexual, però, si més no, vestida. Transvestida, vaig estar ben acollida i vaig treure molt bones notes a l'escola. Em van admetre a Oxford i a la meva germana, a Cambridge, unes immigrants al nou país de la igualtat dels sexes, assimilades a partir de la segona generació.

Una persona es forma a partir del que diuen i fan els seus pares; ens formem amb el que són els nostres pares. Ara bé, què passa quan no lliga el que diuen amb el que són? El meu

pare, un home, ens proporcionava valors masculins, a nosaltres, les seves filles. La meva mare, una dona, feia el mateix. O sigui que era la meva mare la que no anava ben encaminada, la que no feia el que calia. Tots som tant del moment històric que vivim com dels nostres pares: suposo que per a ella hauria estat censurable, a la Gran Bretanya de final del segle xx, que ens hagués dit que no ens amoïnéssim per les matemàtiques, que el més important era trobar un bon marit que ens mantingués. Segur que era el que li havia dit a ella la seva mare. Ella, com a dona, no ens podia llegar res; no podia passar de mare a filla res més que aquells valors masculins adulterats. Així que, d'aquella terra natal abandonada, la bellesa, ja tan alterada — igual que el paisatge dels voltants de casa nostra, a Suffolk, durant la meva infantesa, desfigurat per carreteres i cases noves que els meus ulls, ultrasensibles, no podien ni mirar—, de fet tan privada de bellesa, de bellesa femenina, d'aquell lloc jo no en sabia res. No en coneixia ni el tarannà ni els costums. No parlava la seva llengua. En aquell món de feminitat on tenia dret a reclamar la ciutadania, era una forastera.

I tu et tens per feminista!, diu el meu marit. I potser un dia d'aquests li contestaré: Doncs tens raó. No m'hauria de tenir per feminista. Tens raó. Em sap molt de greu.

I segons com, ho dic de debò. És clar que, què és ser feminista? Què vol dir tenir-se per feminista? També hi ha homes que s'hi tenen. I hi ha dones antifeministes. Un home feminista és una mica com un vegetarià: suposo que el que defensa és el principi humanitari. De vegades el feminisme sembla que critiqui tants aspectes del que és femení que perdonaries els qui es pensen que una feminista és una dona que odia les dones, que les odia perquè són tan bledes... Però la feminista més aviat ha d'odiar els homes. Diuen que menysprea la

servitud física i emocional que imposen. Pel que sembla, els considera els enemics.

En tot cas, si fos així, no la trobaríem pas rondant per l'escena del crim, per dir-ho així; no la trobaríem a la cuina, al departament de maternitat, a les portes de les escoles. Sap que la seva feminitat és una impostura, creada per d'altres per a la seva conveniència; sap que no neix dona sinó que ho esdevé. Per això es manté apartada de la cuina, del departament de maternitat, talment com un alcohòlic que es manté apartat de l'ampolla. Hi ha alcohòlics que alimenten la fantasia de fer un trago per qüestions socials: són els que encara no han passat prou cicles de fracassos. La dona que es pensa que pot triar la feminitat, hi pot jugar com fa amb l'ampolla el que fa un trago per qüestions socials: posem que s'ho busca, que vol que la destrossin, que se l'empassin de viu en viu, es vol passar la vida creant una nova identitat falsa, encara que en aquest cas el que és fals és la igualtat. O bé fa el doble del que feia abans o bé sacrifica la igualtat i fa menys del que caldria. És dues dones o mitja dona. Tant en un cas com en l'altre, haurà de dir, perquè ho ha triat ella, que allò li agrada.

Per tant, suposo que una feminista no s'hauria de casar. No hauria de tenir un compte conjunt al banc, ni una casa de propietat conjunta. Potser tampoc no hauria de tenir fills, nenes que no han de portar el cognom de la mare, sinó el del pare, perquè quan vagi a l'estranger amb elles, al control de passaports, no hagi de jurar que n'és la mare. Doncs és veritat, no m'hauria d'haver tingut per feminista, perquè el que deia i el que era no lligaven: igual que la meva mare, però a l'inrevés.

El que havia viscut com a feminisme en realitat eren els valors masculins que els meus pares, entre d'altres, amb tota la bona intenció del món, m'havien llegat: els valors transvestits del meu pare i els valors antifeministes de la meva mare.

Així doncs, no soc feminista. Soc una transvestida que no se suporta a ella mateixa.

Igual que moltes dones que conec, a mi no m'ha mantingut mai un home. És clar que aquesta és una informació anecdòtica, les dones tenen debilitat per això. I potser una feminista és la que té aquest tret distintiu més accentuat que la mitjana: és autobiògrafa, artista del jo. Fa de punt de contacte entre el que és privat i el que és públic, com han fet sempre les dones, encara que la feminista ho fa a la inversa. No concilia: planta cara. És una dona girada del revés.

Ara bé, quan es viu prou temps, el que és anecdòtic es converteix en estadístic. Surts de la selva de la mitjana edat amb les que són del teu mateix coll, totes amb un coneixement idèntic de la valentia o de la covardia, i cadascuna fa un càlcul mental ràpid, un inventari dels membres que falten. Conec dones amb quatre fills i dones sense fills, dones divorciades i dones casades, dones que triomfen i dones compromeses, dones penedides, ambicioses i satisfetes, dones insatisfetes o sofertes, egoistes o frustrades. I val a dir que n'hi ha que no depenen econòmicament dels homes. Què puc dir de les que en depenen? Que en general fan de mares a temps complet. I que viuen bàsicament a través dels fills. Almenys és el que em sembla a mi. La criatura penetra en la mare a temps complet com el tint a l'aigua: no queda ni una resquícia de la mare sense tintar. Els èxits i els fracassos de la criatura són els seus èxits i fracassos. La bellesa de la criatura és la seva, igual com ho són les seves deficiències. I com que la seva feina és l'organització de la vida del fill, organitza el món seguint els mateixos paràmetres. La subjectivitat té diverses fonts, però un únic desguàs, cosa que pot portar a una competència extrema: tinc amigues que troben que aquestes dones fan por

o constitueixen una amenaça. Aquestes amigues solen ser dones amb més d'una identitat en un sol jo i temen que se les acusi d'incompetència extrema. Tenen un poder dispers: no se senten mai concentrades en una cosa i, per consegüent, no el saben calibrar, no saben si tenen més o menys poder que la criatura curiosament noble, la mare que resta a la llar, o bé que els col·legues masculins que treballen i amb qui imagino que han de compartir almenys una part del seu sentiment de dispersió.

Algunes d'aquestes amigues que són mares i treballen han agafat permís de maternitat, sobretot durant els primers anys. Com si fossin criminals en crida i cerca a la fi abatudes, es lliuren amb les mans enlaire: sí, tot plegat era excessiu, no era factible, tot el dia amunt i avall, el sentiment de culpabilitat, la pressió a la feina, la pressió a casa, i la pregunta de per què —si no els havies de veure mai— et vas embolicar a tenir fills. De manera que decideixen quedar-se a casa un any o dos i equilibrar una mica les coses, com en la recepta d'aquell pastís que diu de repartir la pasta en dos motlles i que sempre sembla que n'hi ha més en un que en l'altre. Els seus marits també treballen, viuen a la mateixa casa que elles, són pares dels mateixos fills, i en canvi no sembla que visquin un conflicte de la mateixa dimensió. De vegades fins i tot sembla que se'n surten més bé com a pares que treballen que no pas les dones... La insuportable superioritat masculina!

Un home, però, no comet cap heretgia concreta contra el seu gènere si és un bon pare, i el treball forma part del que fa un bon pare. La mare que treballa, en canvi, denigra dia a dia el seu paper en els mites fundadors de la civilització: no és gens estrany, doncs, que se senti força aclaparada. Intenta desafiar la relació profunda que té amb la gravetat. Vaig llegir en algun lloc que una estació espacial sempre va tombant-se

lentament cap a la Terra i que cada ics mesos se li ha d'enviar un coet per allunyar-la'n. D'una manera semblant, la dona es veu sempre arrossegada per la força imperceptible del conformisme biològic; la seva vida és rigorosament interactiva; li cal energia per mantenir-se en òrbita. Persistirà any rere any, però si un any no apareix el coet, anirà cap avall.

La mare mestressa de casa de vegades es considera afortunada: és el seu *pitch* de promoció, és el que respondria si algú —una mare que treballa, per exemple—, l'hi preguntés. Tenim la sort que el sou d'en James em permet de no haver de treballar, diria, com si hagués fet una aposta majúscula per un cavall guanyador. Mai no sents un home que digui que té sort d'anar cada dia a la feina. Una mare mestressa de casa, en canvi, sovint qualifica de privilegi que se li «permeti» de fer les tasques domèstiques tradicionals i més rutinàries del món. Està a la defensiva, evidentment —no vol que la prenguin per gandula o per una persona sense ambició—, i com fan quasi tots els que estan a la defensiva, (amb prou feines) dissimula un punt clau d'agressivitat. Però segur que s'emociona quan la seva filla treu la millor nota a l'examen de matemàtiques, aconsegueix entrar a Cambridge, es fa física nuclear. Desitja per a la seva filla aquest privilegi, la vida de temps immemorial a casa amb les criatures? O potser creu que és un enigma que en el futur algú resoldrà, com el científics que han d'inventar la curació del càncer?

Recordo que quan van néixer les meves filles, quan les vaig agafar per primera vegada a coll, quan les vaig alletar i hi vaig parlar, vaig ser molt conscient d'aquest aspecte de la meva persona, nou i desconegut, que duia a dins i, tot i així, no el veia com a meu. Era com si de sobte m'hagués pogut posar a parlar en rus: el que era capaç de fer —aquella tasca femenina— estava ben configurat, encara que jo no sabés d'on

em venia aquell coneixement. El volia reivindicar com a meu, com a innat, però em semblava que allò era una manca d'honoradesa, era fingir. Però com podia fingir que era el que ja era? Em semblava que a dins hi tenia un altre jo, una bessona que, de broma —com solen fer els bessons—, feia veure que era jo amb unes coses que no tenien res a veure amb el meu caràcter. Val a dir que en principi aquesta bessona no era pas maliciosa: només demanava un cert marge de llibertat, una exempció temporal del protocol estricte de la identitat. Volia funcionar com una dona, com una dona genèrica, però el caràcter no és una cosa genèrica. Al contrari, és del tot específica. Per fer de mare, havia de deixar en suspens el meu propi caràcter, que s'havia anat nodrint amb un règim de valors masculins. I també havien evolucionat així el meu hàbitat i el meu entorn. Calia una adaptació. Però a qui pertocava, aquesta adaptació? En aquella primera època, em vaig adonar que les persones que em coneixien més trobaven que tenia un comportament estrany. Era com si una secta m'hagués fet un rentat de cervell. Era fora: no hi havia cap manera de localitzar-me al número habitual. Això sí, aquesta secta, la maternitat, no era un lloc on pogués viure. No reflectia res de mi. No eren meus ni la seva literatura, ni les pràctiques, els valors o els codis de comportament. I també era genèrica: igual que qualsevol secta, per pertànyer-hi calia una renúncia total de la identitat. De manera que, durant un temps, no vaig ser d'enlloc. Com a mare d'unes criatures petites, no tenia sostre, deambulava, anava a la deriva. Sentia una pena inadmissible per mi mateixa i per les meves filles. El descens d'aquest contacte amb la feminitat em semblava quasi catastròfic. Com la criatura adoptada que a la fi troba els pares biològics i descobreix que no són unes persones tan alienes, incapaces d'estimar, la meva incapacitat a l'hora de trobar el lloc com a mare m'afec-

tava, però no com una cosa del món, sinó com algú rebutjable. Com a dona, em veia molt a fora.

Per tant, vaig fer dues coses: vaig retornar a la meva identitat anterior amb inflexió masculina, i vaig enrolar el meu marit en l'atenció de les criatures. Assumiria el paper d'aquella bessona, la feminitat. Seria ell qui li hauria d'oferir un cos on aixoplugar-se, ja que dins meu no semblava que pogués trobar-hi la pau. La meva idea era que visquéssim plegats com dos híbrids, cadascun amb la seva meitat masculina i la seva meitat femenina. No era allò la igualtat? Ell va deixar la feina d'advocat i jo, l'exclusivitat de l'ancestral dret matern sobre els fills. Eren els nostres sacrificis preliminars als nous déus, sota la protecció dels quals esperàvem viure. Deu anys després, asseguda al despatx d'un advocat que donava a una sorollosa carretera del nord de Londres, la meva essència maternal em va semblar realment primitiva, gairebé bàrbara. Les nenes són meves, un tipus de frase primària a què jo no solia recórrer. Però era l'única idea que tenia al cap allí, en aquell bufet on dominava l'acer i el vidre, amb una advocada tota menuda que duia un vestit jaqueta senzill, negre, asseguda davant meu. El patiment m'havia amagrit i demacrat, però davant d'aquella advocada em sentia enorme, aspra, una pedra materna incrustada d'emocions antigues i lletges. Em va dir que no tenia cap dret. En aquests casos, la llei no funciona sobre la base dels drets. L'important era el precedent, i el precedent pot ser tan sense precedents com es vulgui. Pel que semblava, no hi havia realitat primitiva. No hi havia ni el que se'n diu mare ni el que se'n diu pare. Només hi havia civilització. Em va explicar que havia de mantenir econòmicament el meu marit, probablement per sempre més. Però ell és advocat, li vaig dir. I jo, una simple escriptora. El que en realitat li volia dir era: És un home. I jo només soc una dona.

El vell vodú continua tocant el tambor al cor de les tenebres conjugals. L'advocada va alçar aquelles fines celles, em va adreçar un lleu somriure amarg. Doncs es veu que sabia prou bé què feia, va dir.

Ha arribat l'estiu, dies fragorosos de sol roent al poble de la costa on visc, les gavines que xisclen en pic que surt el sol, brogit arreu, el mar, una estesa de llum rebentada. Ja no puc dormir; el cap carregat amb el pes dels somnis, estelles del passat que empenyen i s'agiten en la ressaca. A la porta de l'escola, quan he anat a buscar les nenes, les altres dones m'han semblat un xic pintoresques, com la gent que veus des de molt lluny. Les veia com si fos a través de la buidor anihilada del mar, i eren persones que vivien en terra ferma, que vivien en un edifici. No havien pas destruït casa seva. Com és que jo havia destruït la meva? A casa de la meva germana, em vaig asseure a la cuina mentre ella endreçava la roba. La vaig observar quan plegava les camises, els pantalons del seu marit. Em van sorprendre aquelles peces de roba d'home, com les tocava ella. Semblava que toqués una cosa prohibida. Em va deixar aclaparada el dret que tenia de manipular coses prohibides.

Ja saps què diu la llei, em va dir el meu marit per telèfon. Es referia a la meva obligació de passar-li diners.

Jo sé el que està bé, li vaig respondre.

I tu et tens per feminista.

El que em cal a mi és una dona, fa broma la dona de carrera, feminista, estressada, i tothom riu. La broma posa al descobert que la feminista que persegueix els valors masculins se situa al llindar de l'explotació femenina. Quina ironia. Ho capteu? La feminista menysprea la còmplice idiota: la mestressa de casa. Podria molt ben ser que la seva primera

iniciativa feminista hagués estat la d'intentar alliberar la seva pròpia mare mestressa de casa i hagués descobert que ningú havia demanat ni volgut aquest salvament. Jo no suportava la situació de dona sense cap retribució de la meva mare, segur que em feia més ràbia que a ella, perquè la meva mare mai no havia dit que no li agradés. I vet aquí que a mi, se m'acusava de recrear la mateixa situació en la meva vida adulta. Jo no havia suportat l'entrega a la llar sense retribució del meu marit, de la mateixa manera que no suportava la de la meva mare; i ell, igual que ella, havia dit que n'estava satisfet. Per què m'havia fet tanta ràbia a mi? Perquè representava la dependència. Però no era només això, ja que la dependència implica un acord entre dos. El meu pare també depenia de la meva mare: no podia fer el menjar ni cuidar les criatures des de la feina. Eren dues meitats que formaven un tot. Des de la perspectiva moral, què és mitja persona? De tota manera, les dues meitats no eren pas iguals: en certa manera, els meus pares eren un sol ser humà compartimentat. La meitat del meu pare era molt diferent de la de la meva mare, però malgrat la diferència, ni l'una ni l'altra tenia sentit pel seu compte. O sigui que el problema venia de la diferència.

La meva idea de meitat s'assemblava més a la del cuc de terra: el talles pel mig i cada meitat continua sent un cuc de terra, que es recargola i batalla per sobreviure. A casa nostra, jo guanyava els diners, contribuïa a fer el menjar i la neteja, pagava algú perquè s'ocupés de la mainada mentre treballava, i quan les nenes van ser més grans, les recollia a l'escola. El meu marit m'ajudava. Era el que deia, i el que encara diu: m'ajudava. Jo era la dona moderna compartimentada, la dona que ho tenia tot, i ell m'ajudava a ser aquesta dona, a tenir-ho tot. Però jo no volia pas ajuda: volia la igualtat. De fet, aquesta idea d'ajuda em va començar a molestar. Per què

no podíem ser iguals? Per què ell no es podia compartimentar com jo? I per què, en concret, els homes consideren una ajuda cuidar els seus propis fills o preparar un àpat, que es menjaran ells? Una ajuda és la que dona a la seva mare un fill que fa bondat. Una persona que ajuda és la que fa alguna tasca fora del seu àmbit de responsabilitat, que ho fa de cor. L'ajuda és perillosa perquè se situa fora de l'economia humana: només es pot pagar amb gratitud. Que potser jo no tenia un xic aquest to sense fonament quan es tractava del meu sou? No trobava jo mateixa que tenia un punt terriblement generós com a dona que mantenia la família?

Així que, a sota de la superfície reconfigurada de les coses, notava la tensió de les velles ortodòxies. Érem un home i una dona que, en la lluita per la igualtat, ens havíem intercanviat la vestimenta. Érem dos transvestits, una parella de transvestits, i tant, per què no?, salvant el fet que jo feia tots dos papers, home i dona alhora, mentre que el meu marit, sense mala intenció, diguéssim, només en feia un. Un dia, una amiga em va confessar que admirava la vida que dúiem nosaltres, però que ella no seria capaç de viure així. I va admetre per què: perquè no podria respectar el seu marit si es convertís en esposa. L'admiració em va interessar. Què admirava en concret? I com podia ser que una cosa admirable comportés la pèrdua del respecte?

De vegades m'alarmava la meua pròpia competència. Com podia continuar lligada al món si no era per necessitat? Semblava que no necessitava ningú: tot ho podia fer sola. Era les dues meitats: i això significava que era completa? En certa manera, vivia l'experiència clau de la proposta feminista: no hi havia model que anés més enllà de «tenir-ho tot». La intensitat de la frase, el suggeriment d'una esplendor descarada hi encaixava perfectament. El fet d'haver aconseguit maternitat

i feina era com haver abastat dues vides en comptes d'una, era una millora impressionant de l'experiència històrica femenina, i als qui remugaven que tenir-ho tot volia dir fer-ho tot, els hauria contestat que i tant que ho és. No ho aconsegueixes pas «tot» sense posar-hi res. Per «tenir-ho tot», igual que per a l'èxit que sigui, cal treballar de valent. Cal adoptar un sistema de vida heroic. Però l'heroïna és solitària, no abandona mai la recerca del Sant Greal, i la fe que té en la seva excepcionalitat podria ser una disfressa per dissimular que bàsicament està sola.

Jo era, doncs, home i dona, però amb el temps, la dona se'n va atipar perquè tenia menys compensacions. Em vaig haver de quedar al marge, al marge de la cuina, vaig haver de mantenir una certa distància amb les criatures, i no tan sols per definir la feminitat del meu marit, sinó per aquietar els meus valors masculins. L'artifici més vell del manual sexista és la necessitat de la dona de controlar els fills. En el sentimentalisme i en el narcisisme de la maternitat hi intuïa una amenaça a l'objectivitat, cosa que jo valorava tant com a escriptora. El cas és que jo no em delia pel control de les criatures. Era una cosa més subtil: el prestigi, el prestigi que equival a la recompensa a la mare per haver portat els fills al món. I el prestigi el tenia el meu marit. Jo l'hi havia passat o ell se l'havia pres; fos com fos, era el que n'havia tret, del nostre acord. I les tasques domèstiques de què m'encarregava jo estaven en cert sentit al servei d'aquest prestigi, perquè abraçaven el més anodí, l'insignificant, allò francament avorrit, com si el que em toqués fos de treballar entre bastidors perquè l'espectacle anés com una seda. Després de tot, jo no era masculina: els homes no treballen pas com una mula. Tampoc no era femenina: em veia lletja, ja que les meves coses —la roba bruta, les declaracions de l'IVA— no tenien cap encant. En definitiva,

el reflex de mi mateixa no em podia oferir res bonic. Me'n vaig anar a passar un parell de dies a París amb el meu marit amb la idea de fer-me tallar aquells cabells esbullats en un saló francès. No era allò el que feien les dones? Volia atraure els homes; volia que algú em tornés la feminitat perduda. Em va tallar els cabells un perruquer, que no va deixar mai aquella rialleta nerviosa mentre buscava distracció en una tarda avorrida i encolomava un *look* punk i nouvelle vague a una mare carablanca, amb aire derrotat. Quan en vaig sortir, vaig vagar pels carrers de París, buscant, angoixada, el meu reflex pels aparadors. M'havia transformat o m'havia desfigurat? No ho veia clar. El meu marit tampoc, això segur. Semblava terrible que entre tots dos no poguéssim establir la veritat. Terrible no saber-ho veure, a plena llum del dia, en aquells carrers anònims.

De vegades, mentre es banyen, les criatures ploren. Això d'estar despullades, l'aigua calenta o la comoditat de la rutina: alguna cosa, és igual, els arrenca l'esperadrap de les emocions i els deixa la ferida al descobert. Estic convençuda que soc jo qui ha provocat aquesta ferida, i per això me n'he de fer responsable. Una altra versió de la gesta heroica en què costa de destriar l'heroi del malvat.

Les vaig ferir jo i d'aquesta manera vaig aprendre a estimar-les. Més ben dit, vaig admetre aquest amor, tot el que sentia per elles. El vaig exterioritzar: interioritzat havia estat un instrument per torturar-me a mi mateixa. Però ara ja és al món, visible, pràctic. Què és una mare amorosa? Una persona que desplaça el seu interès personal cap als seus fills. La fan patir més les penes dels seus fills que les seves: és Maria al peu de la creu. A l'església, en els oficis de Setmana Santa, m'impressionava la descripció de l'estat emocional de la

mare de Déu, ja que, en aquell drama de turments físics, deien que havia notat com si una espasa li travessés el cor. Em despertava l'interès el fet que es lligués aquesta imatge als sentiments d'ella, una imatge que venia del món exterior, fred, dur, de l'àmbit físic dels homes. D'una manera o altra, en la transició entre l'altre i la mare, l'actiu es converteix en passiu, el fàctic en teòric, el físic en emocional, l'objectiu en subjectiu. El cop se suavitza: quan les meves filles ploren, una espasa em travessa el cor. I jo també soc qui els provoca el plor. Em passo un temps destrossada davant d'aquesta contradicció, de la dificultat d'establir la connexió entre la persona que ha actuat per interès personal i la mare amb el cor trencat que l'ha sobrevingut. Sembla que es tracta de l'evolució fatal i final de la dona compartimentada, una mena de trastorn de la personalitat, com ara l'esquizofrènia.

Arriba l'hivern: els dies són curts i pàl·lids, el mar es replega en una espècie d'inconscient. L'aigua freda, platejada, es mou plàcidament damunt dels còdols. Les nits són llargues, plenes d'estrelles i de gebre, i al matí, a la carretera, les basses gelades semblen miralls trencats. Dormim moltes hores, com els qui es refan d'una operació. El dolor és viu, però la letargia de la recuperació és tan profunda que sovint ni es nota la lenta desaparició del dolor. Un dia, la persona s'adona que ja no hi és, que se n'ha anat i ha deixat un buit curiós a la memòria, un sentiment de misteri transitiu, com si la persona que patia no fos —o quasi no fos— la mateixa que ja va amunt i avall com aquell qui res. S'ha creat un altre compartiment, i aquest és per guardar-hi peces escadusseres, fragments esparsos d'experiència, preguntes que no han trobat mai resposta.

Canviem els mobles de lloc per dissimular els espais buits. Estalviem, agafem un llogater, comprem una peixera. Els peixos fan giravoltes i piruetes enmig de les herbes, sense

saber quin dia és avui. Les nenes van a cal seu pare i tornen. Ja no ploren: es queixen de mala manera dels inconvenients de la nova organització. Tenen color a la cara. Una amiga ve a dormir i comenta les rialles que se senten a casa, diu que és com el cant dels ocells després del silenci de l'hivern. Però encara som a l'hivern: anem a l'església a sentir nadales i em miro les altres famílies. Em miro pares, mares i fills. Ho veig tot tan clar com si mirés per una finestra il·luminada des de la foscor de fora; veig la història en què cadascú fa el seu paper, interpreta el seu personatge, amb la resta del món com a teló de fons. Nosaltres, les meves filles i jo, ja no en formem part, d'aquesta història. Som més del món, en la seva perillosa confusió, la fragmentació, la llibertat. El món evoluciona constantment, mentre que la família malda per mantenir-se sempre igual. S'actualitza, es renova, es modernitza, però bàsicament és la mateixa. Una casa sense paisatge, refugi i presó alhora.

Cantem les nadales, som un grup musical de tres. Són cançons que he cantat d'ençà que en tinc record, any rere any: primer, de nena amant d'aquesta tradició, al banc d'una família d'allò més convencional formada per sis membres; més tard, com a joveneta entusiasmada pel feminisme; després, com a esposa i mare amb una vida en què aquests principis irreconciliables —la tradició, la radicalitat, el que es conta i la realitat— havien portat, amb l'hostilitat, la llavor d'una mena de càncer. Observo les altres famílies i m'adono del nostre estigma, la pèrdua de prestigi: som com una caravana de gitanos envoltada de cases, itinerant, temporal. Veig que hem perdut un cert nivell de protecció, de seguretat. M'adono que he canviat un tipus de prestigi per un altre, un conjunt de valors per un altre, una escala per una altra. També veig que som més obertes, més capaces de rebre que abans; que si

es demostrés que el món és un lloc esplèndid, admirable, en podríem percebre les meravelles.

Insisteixo a mirar a través d'aquestes finestres imaginàries, tan ben il·luminades, i veig que els qui són a dins miren enfora. Veig les dones, aquestes esposes i mares, que miren enfora. Se les veu prou felices, prou satisfetes, prou competents: van ben vestides, es veuen atractives al costat del marit i dels fills. Així i tot, miren aquí i allà, movent els llavis. Es com si els faltés alguna cosa o rumiessin el que fos. Recordo perfectament què és ser una d'elles. De tant en tant, una d'aquestes mirades topa amb la meua un instant. I veig que la dona amb qui he intercanviat una mirada no m'ha vist. No perquè no ho vulgui, ni perquè faci per maneres de no veure'm. El que passa és que hi ha tanta llum a dins i tanta foscor a fora, que és incapaç de veure-hi enfora, que no veu res de res.